

Een week nieuws, sensatie en stellingname in drie landelijke dagbladen

W. Gerritsen van der Hoop

Inleiding

Bij het schrijven van dit artikel heb ik me ten doel gesteld na te gaan of er verschillen zijn in belangstellingssfeer, gerichtheid op sensatie en stellingname tussen drie nederlandse dagbladen: de Volkskrant, de NRC en de Telegraaf. Dat ik van de vijf grote, landelijke dagbladen juist deze heb gekozen is nogal willekeurig. Het aantal van drie komt voort uit tijdgebrek. De Telegraaf wilde ik er bij omdat die krant nogal eens van het een en ander wordt beschuldigd. Misschien heb ik juist de Volkskrant en de NRC als vergelijking genomen omdat die kranten door 'tegenstanders' van de Telegraaf vaak worden gezien als voorbeelden van hoe het wél moet. De keuze van de drie vergelijkingpunten is minder willekeurig. Ik denk dat verschillen in belangstellingssfeer, in sensatiegerichtheid en in stellingname de belangrijkste elementen zijn van verschillen in 'karakter' tussen kranten. Dit wil natuurlijk nog niet zeggen dat ik deze drie punten goed geconcretiseerd, geoperationaliseerd heb. De concretisering is ook in mijn ogen onvolledig. Maar het onderzoekje waarvan ik in dit artikel verslag doe, heeft mij in elk geval een stuk op weg geholpen bij het verduidelijken van wat we precies met die begrippen bedoelen. Ik heb mij beperkt tot de berichtgeving gedurende één willekeurig gekozen week: de week van 26 t/m 31 mei 1975. Een nadeel van die beperking is dat opgepast moet worden met generaliserende uitspraken. Een voordeel is dat het mogelijk is veel precieser na te gaan wat er nu eigenlijk in de drie kranten gebeurt. Ik hoop dat het laatste ook uit dit artikel blijkt. Het artikel is opgebouwd uit drie delen die respectievelijk de belangstellingssfeer, de sensatie-gerichtheid en de stellingname behandelen.

I Belangstellingssfeer

1 Inleiding

De Volkskrant bracht in de onderzochte week 152 pagina's uit, de NRC 126 en de Telegraaf 220 pagina's. Bij het vergelijken van de belangstellingssferen zal ik echter niet uitgaan van het aantal pagina's maar van kolomcentimeters.

De totale aantallen kolomcentimeters staan vermeld in tabel 1, waar tegelijk een indeling is gemaakt in advertenties en de rest van de inhoud.

Tabel 1:

Aantal kolomcentimeters, besteed aan advertenties en aan de rest van de inhoud

	advertenties		de rest		totaal	
Volkskrant	30.507 (34.778)	53,3 %	26.778 (30.527)	46,7 %	57.285 (65.305)	100 %
NRC	17.616	32,0 %	37.486	68,0 %	55.102	100 %
Telegraaf	58.155	61,1 %	37.044	38,9 %	95.199	100 %

Naar aanleiding van tabel 1 moet een opmerking gemaakt worden die ook voor het vervolg van dit artikel geldt. Het betreft de bladzijde-indeling van de drie dagbladen. NRC en Telegraaf werken met acht kolommen op een bladzijde, de Volkskrant met zeven. Achter de Volkskrant-aantallen heb ik daarom steeds tussen haakjes vermeld hoeveel ruimte door het betreffende onderwerp zou worden ingenomen als het op pagina's met een acht-koloms indeling zou worden afgedrukt: 8/7 maal zoveel ruimte. De procentuele verdeling van de Volkskrant-kolomcentimeters blijft natuurlijk dezelfde. De NRC werkt bovendien soms met een zeven-koloms indeling in 'het Cultureel Supplement' en met een zes-koloms indeling, in de zaterdag-bijlage. De betreffende aantallen kolomcentimeters heb ik gelijk omgerekend in 'normale' NRC-kolomcentimeters.

2 Aandacht besteed aan verschillende onderwerpen

Ik laat nu verder de advertenties buiten beschouwing en geef de verdeling van de hele niet-advertentie inhoud over 13 onderwerpen. De resultaten staan vermeld in tabel 2.

Voordat ik inga op de percentages, eerst een toelichting op enkele van de categorieën:

— 'beurs en bedrijven' betreft artikelen over de ontwikkelingen in individuele bedrijven en bedrijfstakken (voor het overgrote deel bedrijfsresultaten van individuele bedrijven), verder de beurskoersen.

— de categorieën 'beurs en bedrijven', 'sport', 'beroemde personen' en 'dagelijks leven' betreffen zowel binnen- als buitenland. De categorie buitenland anders bevat dus alleen niet politiek-economische berichten over het buitenland voor zover die niet in deze algemene categorieën vallen.

De categorie 'dagelijks leven' zal verderop verduidelijkt worden

De gegevens van tabel 2 bespreek ik in afzonderlijke paragrafen voor Telegraaf, NRC en Volkskrant. Dat maakt het mogelijk ook andere gegevens te gebruiken om van ieder blad een voorlopig signalement te geven.

Tabel 2:

Aantal kolomcentimeters, gewijd aan elk van 13 onderwerpen

	Volkskrant		NRC		Telegraaf	
buitenland politiek en economie	2297 (2619)*	8,6 %	7100	18,9 %	2493	6,7 %
„ anders	1417 (1615)	5,3 %	1240	3,3 %	762	2,1 %
binnenland moord en doodslag	263 (300)	1,0 %	220	0,6 %	1397	3,8 %
„ ongelukken	83 (95)	0,3 %	29	0,1 %	109	0,3 %
„ spanning	50 (57)	0,2 %	225	0,6 %	650	1,8 %
„ politiek en economie	2223 (2534)	8,3 %	3050	8,1 %	1433	3,9 %
„ onderwijs	1138 (1297)	4,3 %	470	1,3 %	271	0,7 %
„ radio-televisie	1125 (1283)	4,2 %	616	1,6 %	2119	5,7 %
„ kunst	1995 (2274)	7,4 %	4385	11,7 %	2082	5,6 %
beurs en bedrijven	3083 (3515)	11,5 %	5284	14,1 %	5016	13,6 %
sport	4155 (4737)	15,5 %	3024	8,1 %	7081	19,1 %
beroemde personen	145 (165)	0,5 %	641	1,7 %	3380	9,1 %
dagelijks leven	214 (244)	0,8 %	966	2,6 %	2462	6,6 %
anders	8590 (9792)	32,1 %	10236	27,3 %	7789	21,0 %
totaal niet-advertenties	26778 (30527)	100,0 %	37486	100,0 %	37044	100,0 %

* tussen haakjes steeds het aantal kolomcentimeters dat zou worden ingenomen bij een 8-kolomsindeling

3 De Telegraaf: het dagelijks leven betrapt

Uit tabel 2 blijkt dat de Telegraaf in relatief gigantische mate aandacht besteedt aan beroemde personen en aan het 'dagelijks leven'. Er is ook een overmatige aandacht voor 'moord en doodslag'. Opvallend is dat de Telegraaf op de punten 'beroemde personen' en 'dagelijks leven' veel sterker verschilt van de Volkskrant dan van de NRC.

Om een beter beeld te krijgen van de karakteristieke belangstelling van de Telegraaf (en van de middenpositie van de NRC) ga ik nader in op de categorie 'dagelijks leven'. De categorieën 'moord en doodslag' en 'beroemde personen' lijken me voor zich te spreken. Ik volsta dan ook wat dat betreft met te vermelden dat de beroemde personen in de onderzochte week bestonden uit onze koninklijke familie, Liz Taylor en Frank Sinatra die beide een bezoek aan Nederland brachten, en verder uit 'een keur van nederlandse artiesten'. De categorie 'dagelijks leven' bestaat uit vier soorten artikelen.

1 — artikelen over gewone, onbekende mensen die iets bijzonders gedaan of meegemaakt hebben, bij voorbeeld een artikel over een meisje van 11 dat haar steno-diploma heeft gehaald of over een jongen die een hert uit een veenplas heeft gered. Een goede typering van deze categorie lijkt me 'het kleine nieuws'.

2 — een tweede soort artikelen gaat ook over gewone mensen maar nu over gewone mensen met wie zelfs *niets* bijzonders aan de hand is. Deze artikelen beschrijven uitsluitend een stukje dagelijks leven. Voorbeelden zijn: 'Gouden rit naar Teheran wordt vaak lijdensweg' (over vrachtrijders die op Teheran rijden) en 'In de tempel van Krishna' (een bezoek aan de Krishna-tempel in Amsterdam). Ook columnisten die over hun kat, hun kinderen of hun vakantie schrijven vallen in deze categorie.

3 — artikelen die over iets bijzonders gaan maar in tegenstelling tot categorie 1 iets bijzonders, dat geen preciese plaats- en tijdsaanwijzing behoeft. Een goed voorbeeld is, het bekende plaatje van een tandem voor acht personen + onderschrift, dat overigens in de onderzochte week niet voorkwam. Wél plaatjes van een fiets met een ovalen achterwiel, een opgevijseld bouwwerk, zes politiemannen op één motor, een historische brandweerauto, en een jongedame die haar krokodil uitlaat. Kortom, de categorie 'raar maar waar'.

4 — tenslotte een vierde sub-categorie, over beroemde personen die iets doen dat voor hen ongewoon is (waaronder ik ook reken 'met vakantie zijn'). In de onderzochte week bijvoorbeeld kamervoorzitter Vondeling op de fiets en kamerlid Smit-Kroes in een politie-Porsche.

De vier sub-categorieën komen alle in ruime mate voor in de Telegraaf. De NRC heeft haar middenpositie echter te danken aan slechts twee van de vier sub-categorieën: categorie 2 (het dagelijks leven in enge zin) en categorie 3 ('raar maar waar'). De categorieën 1 en 4 ontbreken vrijwel in de Volkskrant en in de NRC. De grote aandacht voor sport en voor radio-televisie in de

Telegraaf moet je volgens mij net als de grote aandacht voor het dagelijks leven zien als een tegemoetkoming aan de lezer. Het zijn gemakkelijk te bevatten onderwerpen en in het geval van radio-televisie heb je er dagelijks mee te maken. Die gerichtheid op waar je dagelijks mee te maken hebt als lezer spreekt ook uit de *openingen*. In de onderzochte week luiden vier van de zes openingen van de Telegraaf:

- 'Vliegreis raakt uit de gunst' (ik denk aan de lezer z'n eigen vliegvakantie);
- 'Nederland rijdt steeds veiliger' (de lezer in z'n auto);
- 'Parlement sloop autokeuringswet' (weer de lezer in z'n auto);
- 'Prijs van liter benzine schiet gulden voorbij' (en weer!)

4 De NRC: de krant van buitenlandse zaken

De NRC springt uit tabel 2 naar voren als een bijzonder buitenland-gerichte krant, wat vooral ten koste gaat van de aandacht aan sport en bijvoorbeeld niet van de aandacht aan binnenlandse politiek en aan kunst. Uit niet-vermelde cijfers blijkt dat de verhouding tussen *nieuws* over het buitenland en *achtergrond-informatie* over het buitenland bij NRC en Telegraaf ongeveer hetzelfde ligt, namelijk 2 : 1. Bij de Volkskrant is deze verhouding 3,5 : 1. Behalve achtergrondinformatie bij het buitenlandse nieuws geeft de NRC ook veel informatie over de stand van zaken in gebieden die niet direct in het nieuws zijn. In de onderzochte week passeerden de revue: Egypte (2x), Thailand, Rusland, Zuid-Jemen (3 x), Slowenië (2 x) en Kenia.

Betreft het bovenstaande achtergrondinformatie, de gerichtheid op het buitenland blijkt ook uit de voorpagina-onderwerpen. Zie daarvoor Tabel 3.

Tabel 3:

Op de voorpagina behandelde onderwerpen

	Volkskrant	NRC	Telegraaf
binnenlandse onderwerpen	15	19	47
buitenlandse onderwerpen, maar Nederlanders betrokken	4	1	4
buitenlandse onderwerpen	14	26	5
totaal	33	46	56

5 De Volkskrant: een serieuze krant over de binnenlandse problemen van onze maatschappij

De Volkskrant komt uit tabel 2 naar voren als een krant die in veel opzichten tussen NRC en Telegraaf inzit (buitenland, moord en doodslag, kunst, sport) en in andere opzichten 'serieuzer is dan de NRC' (spanning, beroemde personen, dagelijks leven). Het enige onderwerp waarbij de Volkskrant er

vergeleken met beide andere kranten echt uitspringt is 'onderwijs'. Die weinig uitgesproken positie is enigszins te verklaren uit de tamelijk grote categorie 'anders'. Ik denk dat de Volkskrant veel aandacht besteedt aan onderwerpen die moeilijk te vangen zijn in een categorieënsysteem als dat van tabel 2, met name in de rubriek 'Dag in, dag uit'. De Volkskrant besteedt bijvoorbeeld, meer aandacht aan *acties* op allerlei gebied, zoals blijkt uit tabel 4. Deze gegevens zijn niet in tabel 2 opgenomen omdat er dan dubbeltellingen ontstaan, het betreft ten dele acties op de gebieden van tabel 2.

Tabel 4:

Aantal kolomcentimeters, gewijd aan acties

	aantal kolomcm.	in % van totaal niet-advertenties in dat blad
Volkskrant	1797 (2049)	6,7 %
NRC	854	2,3 %
Telegraaf	300	0,8 %

Het betreft hier alleen acties 'van onderop', vakbondsacties zijn niet meegeteld.

Tabel 5 geeft nog meer inzicht in de specifieke belangstellingssfeer van de Volkskrant. Van een aantal onderwerpen waarover de Volkskrant veel achtergrondinformatie geeft, is daar aangegeven hoeveel aandacht de andere kranten er in achtergrondartikelen aan besteden. De aantal kolomcentimeters mogen niet per krant worden opgeteld omdat dubbeltellingen voorkomen.

Tabel 5:

Aantal kolomcentimeters, besteed aan achtergrondinformatie over een aantal onderwerpen

	aantal in % van kolommen niet-advertentie Volkskrant			aantal in % van kolommen niet-advertentie NRC		aantal in % van kolommen niet-advertentie Telegraaf	
buitenland	798 (910)	3,0 %	2870	7,7 %	1355	3,7 %	
kunst	1797 (2049)	6,7 %	3204	8,5 %	1949	5,3 %	
acties	769 (877)	2,9 %	471	1,3 %	195	0,5 %	
ruimtelijke							
ordening	716 (816)	2,7 %	312	0,8 %	224	0,6 %	
onderwijs	624 (711)	2,3 %	220	0,6 %	195	0,5 %	
economie	481 (550)	1,8 %	1160	3,1 %	213	0,6 %	
binnenlandse							
politiek	483 (552)	1,8 %	648	1,7 %	170	0,5 %	

II Gerichtheid op sensatie

Eén aspect van 'gerichtheid op sensatie' is al behandeld in hoofdstuk I. Een krant die meer aandacht besteedt aan de categorieën 'moord en doodslag', 'ongelukken' en 'spanning' kan je meer sensatie-gericht noemen. In die zin is de Telegraaf dan meer sensatiegericht (5,9 % aan deze drie onderwerpen samen) dan de Volkskrant (1,5 %) en de NRC (1,3 %). Voor de categorieën 'beroemde personen' en 'sport' geldt dat misschien ook maar die categorieën beantwoorden toch minder automatisch aan wat ik me bij sensatie voorstel. Ook bij moord en doodslag, ongelukken en spanning kan je twijfels hebben. Je kunt een rechtbankverslag voorstellen van een halve bladzijde dat toch niet sensationeel is.

Er moet dus in elk geval ook gekeken worden naar de *manier waarop* de onderwerpen behandeld worden. Bij mijn analyse heb ik de volgende indicatoren gekozen voor een sensationele behandeling niet alleen van de hierboven genoemde onderwerpen maar van alle onderwerpen:

- 1 — veelvuldig gebruik van foto's;
- 2 — grote koppen;
- 3 — op een bepaalde manier opgestelde koppen.

De resultaten met betrekking tot deze indicatoren zal ik nu bespreken. Het aantal kolomcentimeters foto's in de drie kranten staat vermeld in Tabel 6.

Tabel 6:

Aantal kolomcentimeters, ingenomen door foto's

	aantal kolomcm.	in % van totaal niet-advertenties in dat blad
Volkskrant	3589 (4091)	13,4 %
NRC	5442	14,5 %
Telegraaf	6429	17,4 %

Een verschil is er wel maar een erg groot verschil is het niet. Het verschil tussen Volkskrant en Telegraaf komt erop neer dat de Volkskrant gemiddeld per bladzijde 296 cm² foto's heeft en de Telegraaf 355 cm².

De grootte van de koppen heb ik alleen bepaald voor de voorpagina's. De resultaten staan in Tabel 7.

Hier een veel duidelijker verschil. Je zou kunnen tegenwerpen dat de ruimte ingenomen door koppen ten dele afhangt van het aantal artikelen op een pagina. Dat je dus het gemiddelde aantal kolomcentimeters *per artikel* zou moeten berekenen. Ik ben het daarmee niet eens. Een voorpagina waarvan 1/4 deel wordt ingenomen door koppen blijft een flink stuk sensationeler dan

Tabel 7:

Aantal kolomcentimeters op de voorpagina's, ingenomen door koppen

	aantal kolomcm.	in % van totaal- voorpagina's
Volkskrant	318 (363)	15 %
NRC	353	14 %
Telegraaf	607	25 %

een voorpagina waarvan 1/7 wordt ingenomen door koppen, hoeveel artikelen er dan ook op staan. Voor de fijnproevers geef ik toch ook het aantal kolomcentimeters kop per artikel (op de voorpagina's):

Volkskrant	9,4 cm
NRC	7,4 cm
Telegraaf	10,5 cm

Van de ruimte, ingenomen door de koppen, nu over naar de *inhoud* van de koppen (uit praktische overwegingen heb ik hierbij de sport-koppen buiten beschouwing gelaten). Laat ik eerlijk zijn, ik ben niet 'blanco' begonnen met het vergelijken van koppen. Zoals waarschijnlijk de meeste Nederlanders heb ik een voorstelling van wat een typische Telegraaf-kop is en wat ik in eerste instantie gedaan heb, is het zoeken van dergelijke koppen. Welnu, de lezer kan gerust zijn, typische Telegraaf-koppen komen in overvloed voor. Ik zou me dan ook gemakkelijk van deze paragraaf kunnen afmaken door een bloemlezing uit mijn lijst. Ik wil echter ook proberen te bepalen wat precies het sensationele aan deze koppen is en in welke mate dergelijke koppen ook in andere bladen voorkomen. Maar eerst de bloemlezing. De overeenkomstige koppen uit de andere twee kranten staan ernaast (zie p. 180).

In zoverre doet dit niet volledig recht aan de Telegraaf-koppen dat de grootte van de koppen en de plaatsing ervan niet vermeld zijn. De Telegraaf-koppen zijn stuk voor stuk groter dan de overeenkomstige koppen en prominenter geplaatst.

Wat maakt koppen nu sensationeel? Vijf elementen zijn te onderscheiden:

1 — gemakkelijk, 'huiselijk' taalgebruik, bijvoorbeeld (ik cursiveer het aspect waar het mij om gaat):

- 'Glastra van Loon zou *bakzeil* moeten *halen*' (NRC);
- 'Zuivelconcerns *lopen elkaar voor de voeten*' (Volkskrant);

2 — versterkend, overdrijvend taalgebruik, bijvoorbeeld:

- '*Laatste strijd* mijnwerkers om pensioenen' (NRC);
- 'Libanon nog verder *in greep chaos*' (Telegraaf);

3 — evaluerend taalgebruik, voorbeelden daarvan:

- 'Links *muiterij* binnen de VARA' (Telegraaf);

Telegraaf	Volkskrant	NRC
KINDEREN OP NIPPERTJE GERED: MOEDER HIELD KROOST 'RUSTIG' MET LUMINAL	—	MOEDER GAF KINDEREN TE VEEL PILLEN
SUPER KOST VANAF ZON- DAG FL. 1.014: PRIJS VAN LITER BENZINE SCHIET GULDEN VOORBIJ	SUPER BOVEN GULDEN: BENZINE, BROOD EN MELK DUURDER	BENZINE, BROOD EN MELK DUURDER
PUTTERSCHOEK IN BAN VAN DE BOM	V-1 IN DORP ONSCHA- DELIJK GEMAAKT	ONDERZOEK NAAR MEER PROJEKTIELN PUTTERS- HOEK
DESPERADO HOORT 10 JAAR EISEN VOOR KRI- MINELE WASLIJST: 'RODE HARRY' WILDE DEN UIJL GIJZELEN	—	—
HET IS UIT TUSSEN HELMA EN AAGE M	EX-HOOFDAGENTE HOORT WEER 4 MAANDEN EISEN	TEGEN HAAGSE AGENTE WEER 4 MAANDEN GEEIST

— 'Handeltje' reden van malaise bij Helmond BV' (Volkskrant);
4 — het uit het bericht lichten van het meest concrete, schokkende, vèrgaan-
de element, bijvoorbeeld:

— 'Logeren bij TBR-patiënten in nieuwe kliniek' (Telegraaf, boven een arti-
kel over de opening van een nieuwe kliniek waarin inrichting en opzet wor-
den geschetst en het logeren maar één van de vele aspecten is);

— 'Het is uit tussen Helma en Aage M.' (Telegraaf, boven een artikel dat gaat
over het proces tegen Helma V.);

5 — het vermelden van details boven artikelen over misdaden, bijvoorbeeld:

— 'Man vermoord op plek waar zijn broer 5 jaar geleden werd gedood' (Tele-
graaf).

Elk van de vijf aspecten komt het vaakst voor in de Telegraaf. De aspecten
3, 4 en 5 komen zelfs bijna alleen voor in de Telegraaf. Maar alleen bij de
aspecten 1 en 2 is het zinvol de aantallen te geven, de andere komen over het
geheel genomen te weinig voor.

— 'huiselijk' taalgebruik: Volkskrant 31 x, NRC 34 x, Telegraaf 61 x

— 'overdrijvend' taalgebruik: Volkskrant 14 x, NRC 8 x, Telegraaf 18 x.

De vijf aspecten tezamen komen voor: Volkskrant 47x, NRC 43, Telegraaf
92 x.

De Telegraaf combineert ook vaak aspecten. Neem de kop:

— 'Desperado hoort 10 jaar eisen voor criminele waslijst: 'Rode Harry' wilde

Den Uyl gijzelen'.

In deze kop vinden we evaluerend taalgebruik ('desperado'), huiselijk taalgebruik ('waslijst') en het geven van details in de kop ('Rode Harry').

Samenvattend het volgende over sensationele gerichtheid:

- wat betreft onderwerpkeuze, ruimte besteed aan foto's, ruimte besteed aan koppen en inhoud van de koppen is de Telegraaf verreweg de meest sensatiegerichte van de drie kranten, al ontbreken op enkele punten voldoende gegevens;
- Volkskrant en NRC verschillen weinig, alleen op het punt van overdrijvend taalgebruik scoort de NRC duidelijk lager;
- de uitzonderlijke indruk die de Telegraaf maakt wordt nog versterkt doordat de sensationele koppen vaak juist voorkomen bij berichten over criminaliteit, waaraan de twee andere kranten toch al minder aandacht besteden.

III Stellingname van de drie kranten

1 Inleiding

De te bespreken stellingnames van de drie kranten ben ik op het spoor gekomen door een minutieuze analyse van alles dat werd geschreven over elk van zeven onderwerpen, nl. de vier binnenlandse en de twee buitenlandse onderwerpen waarover de drie kranten samen in de laatste week van mei het meest schreven, plus een onderwerp dat ik heb toegevoegd vanwege de illustratieve waarde.

De onderwerpen zijn de volgende (ik geef bij elk van de onderwerpen een korte omschrijving omdat ik aanneem dat niet iedereen zich dit alles nog kan herinneren):

1 — het aftreden van staatssecretaris Glastra van Loon. Nadat de staatssecretaris (D66) in een interview kritiek had geuit op de organisatie van het ministerie van justitie eiste minister Van Agt (KVP) zijn aftreden. Na bemiddelingspogingen ging de staatssecretaris op dinsdag 27 mei heen.

2 — de aanschaf van de F 16. Toen de onderzochte week begon had minister Vredeling het besluit tot aanschaf van de F 16 al genomen. De berichtgeving betrof vooral de positiebepaling van de PvdA en een toelichtende nota van de minister.

3 — het voorstel voor een verplichte autokeuring. Het vasthouden van minister Westerterp aan keuring in nieuw te bouwen keuringsstations ontmoette zó veel tegenstand in de 2e kamer dat de minister het wetsontwerp moest intrekken.

4 — de kansen op een CDA. Deze kwestie speelt alleen op maandag 26 mei. Het gaat om voorstellen van AR-fractie leider Aantjes om een CDA uit te proberen middels o.a. gezamenlijke fractievergaderingen, en de koele reac-

tie daarop van CHU-fractie-leider Kruisinga.

5 — de arrestatie van een dronken PPR-kamerlid die op zondagavond, na te zijn aangehouden, weer gas gaf en bijna twee agenten aanreed. Dit onderwerp heb ik toegevoegd om de stellingname die de Telegraaf er aan koppelt.

6 — de ontwikkelingen in Portugal. O.a. de eerste protesten tegen de sluiting van het socialistische dagblad *Republica* en de massale arrestatie van 'maoïsten'.

7 — de NAVO-topconferentie in Brussel waarvoor president Ford en minister Kissinger waren overgekomen.

Achtereenvolgens bespreek ik drie vormen van stellingname, namelijk in redactionele commentaren, in andere becommentariërende artikelen en in nieuws- en informatieartikelen.

2 *Stellingname in redactionele commentaren*

Over 2 onderwerpen hebben alle drie de kranten een redactioneel commentaar. De commentaren m.b.t. het vertrek van Glastra van Loon zijn samen te vatten als:

- Volkskrant:** Glastra van Loon had gelijk en had moeten blijven;
NRC: beide partijen kozen voor escalatie en dat is jammer voor de linkse coalitie;
Telegraaf: beide partijen kozen voor escalatie en dat is verwerpelijk van de linkse coalitie.

Over de vorming van een CDA zijn de drie bladen het meer eens. Het voorstel van Aantjes wordt betiteld als: 'ongerijmd want onhaalbaar' (Volkskrant), 'een politiek monstrem' (NRC), en 'een slag in de lucht' (Telegraaf).

Over Portugal hebben Volkskrant en Telegraaf een redactioneel commentaar. Beide wijzen beknotting van de persvrijheid heftig af. Het commentaar in de Telegraaf is tegelijk een commentaar over 'links' in in het algemeen:

wanneer een rechtse dictatuur hetzelfde zou hebben gedaan, zouden de protesten niet van de lucht zijn geweest. Terecht overigens. Maar nu in een linkse dictatuur met de botte bijl op de persvrijheid wordt ingehakt, blijven de protesten hoogstens slap en blijven de demonstranten thuis. (Telegraaf, maandag)

Iets dergelijks gebeurt in het Telegraaf-commentaar op de NAVO-top:

Europese politici als de minister-president van Nederland maken een tragische vergissing nu zij over de topconferentie van de NATO niet enthousiast willen zijn (Telegraaf, vrijdag)

In het Telegraaf-commentaar op de NAVO-top is verder opvallend de nadruk op een militaire dreiging uit het oosten:

... de voortsluipende toeneming van de Russische dreiging door het onafgebroken sterker worden van de Sovjet-strijdmacht (Telegraaf, vrijdag)

Ook de NRC juicht het toe dat de NAVO-solidariteit opnieuw is bevestigd maar koppelt dit geen moment aan een militaire dreiging. De Volkskrant heeft geen redactioneel commentaar m.b.t. de Navo-top. De Volkskrant besteedt ook relatief erg weinig aandacht aan dit onderwerp en beperkt zich tot het nieuws, levert geen enkele achtergrondinformatie. Dat zal wel samenhangen met de zeer sceptische houding van de Volkskrant op dit punt waarvan verderop een voorbeeld.

Een ander punt waarmee de Volkskrant het moeilijk heeft is de F 16. De Telegraaf staat vierkant achter de aanschaf (de NRC wijdt er geen commentaar aan) maar de Volkskrant houdt zich op de vlakke:

beter dan in de politieke hitte van een partijcongres kan straks bij het kamerdebat nog worden nagegaan in hoeverre minister Vredeling het bij het rechte eind heeft. (Volkskrant, woensdag)

3 Stellingname in andere becommentariërende artikelen

Niet-redactioneel commentaar vinden we wat betreft het ontslag van Glastra van Loon in een column in de Volkskrant (Jan Blokker) en in een artikel over het ministerie van justitie in de NRC. In beide gevallen komt de strekking volledig overeen met het redactioneel commentaar. De NRC heeft een niet-redactioneel commentaar over de verplichte autokeuring waarin wordt aangedrongen op een initiatief-wetsontwerp. In twee artikelen in de NRC naar aanleiding van de NAVO-top komt president Ford er erg goed af. Hij is een 'kalmerend middel voor de Verenigde Staten' en twee keer wordt de gratieverlening aan ex-president Nixon een goed besluit genoemd. Ook de Telegraaf heeft twee artikelen naar aanleiding van de NAVO-top. Beide malen wordt weer de militaire dreiging die we al kenden uit het redactionele commentaar ten tonele gevoerd:

Terecht stelt de generaal dat het politieke hoofddoel van de Sovjet-Unie een synthese is van een imperialisme dat voortkomt uit het oude tsarenrijk en het van Lenin stammende streven om het communisme te verspreiden. (Telegraaf, zaterdag).

Bij de ontspanningspolitiek houden de Russen de vinger aan de trekker. De vloot bijvoorbeeld is uitgebreid en de Russen vertonen zich op alle oceanen (Telegraaf, dinsdag).

Tenslotte zijn er twee artikelen in de Telegraaf die verband houden met de arrestatie van het PPR-kamerlid. Eén artikel is van columnist Jacques Fahrenfort en gaat in eerste instantie over de F 16. Het hele artikel draait om linkse politici en alcoholmisbruik.

Vermeld wordt:

Vredeling roept tegenwoordig al na de tweede borrel dat hij zal aftreden als de PvdA-fractie zijn beleid over de F 16 zal afkeuren en aangezien hij er altijd meer

op heeft zal hij dat moeten waarmaken (Telegraaf, vrijdag).

Jacques Fahrenfort laat verder alle gevallen waarin linkse politici de laatste tijd in aangeschoten staat zijn gesignaleerd nog eens de revue passeren.

Hierop sluit een artikel in de volgende aflevering van de Telegraaf aan over de zenuwarts H. P. Esser die meent (dat is ook de kop): 'Regeren en drank gaan niet samen'. De zenuwarts stelt:

Mensen die ontsporen in de mate waarin we dat de laatste tijd met politici hebben meegemaakt, zijn ongeschikt voor zo'n zware post (Telegraaf, zaterdag).

4 Stellingname in nieuws- en informatie-artikelen

Stellingname in 'normale' artikelen vindt op vier manieren plaats.

- 1 — door *selectie van feiten* (hieraan is natuurlijk niet te ontkomen, je kunt niet alles in je krant zetten);
- 2 — door *selectie van meningen, reacties*;
- 3 — door *toevoeging van bepaalde achtergrondinformatie*;
- 4 — door *waarde-oordeel in de tekst*.

Om weer terug te komen op de Telegraaf en het alcoholmisbruik van de linkse coalitie, voorbeelden van manier 1 en van manier 3 zijn te vinden in twee Telegraaf-koppen naar aanleiding van de gearresteerde PPR-senator. Daarin wordt ook verwezen naar de arrestatie, enkele dagen eerder, van een ander PPR-1e kamerlid wegens het bekrassen van geparkeerde auto's.

— 'Hilariteit bij komst PPR-senatoren' (een bericht over het weer in de 1e kamer verschijnen van de twee PPR-ers, een rentree waarover Volkskrant en NRC niet berichten);

— 'PPR-senator verdacht van poging tot doodslag: halve fractie was gearresteerd' (De PPR-fractie in de 1e kamer bestaat uit drie man).

Dit wil niet zeggen dat Volkskrant en NRC niet op deze manier stelling nemen. Ik geef een overzicht van de door mij gevonden gevallen.

In de berichtgeving over de NAVO-top wordt zowel door de Telegraaf als door de Volkskrant via selectie van feiten aangesloten bij de eigen mening. De Telegraaf selecteert als enige de enkele zinnen die president Ford wijdde aan de militaire krachtsverhoudingen, de Volkskrant gebruikt de kop 'Ford dringt Spanje op aan NATO-beraad', terwijl volgens de NRC de president maar twee zinnen aan Spanje besteedde. Verder wijst de Volkskrant er als enige en tot twee maal toe op dat het slotcommuniqué al bij de start van de conferentie klaar lag.

Ook in de berichtgeving over de F 16 weer selectie van feiten. De NRC selecteert als enige de buitenlands-politieke argumenten uit de nota van minister Vredeling. De Telegraaf vermeldt als enige dat de F 16 een 'grotere bommenlast' kan vervoeren en vermeldt als enige krant niet de bezwaren van

Fokker tegen de keuze van de F 16. De Volkskrant gaat het meest uitgebreid in op de argumenten van de tegenstanders.

De arrestatie van het PPR-kamerlid is in de Volkskrant een veel minder dramatische gebeurtenis geweest dan in NRC en Telegraaf. De Volkskrant vermeldt niet dat aan de achtervolging meerdere politiewagens en ook taxi's deelnamen, dat het kamerlid slingerend reed, dat hij *achteruit* op de agenten is ingereden en dat de politiemannen zijn autoruit hebben moeten inslaan.

Bij de behandeling van de gebeurtenissen in Portugal laat met name de NRC haar standpunt duidelijk uitkomen middels evaluerende toevoegingen in nieuws- en informatieartikelen:

— . . . het meest perfide argument dat Alvaro Cunhal tijdens de polemieken van de laatste dagen heeft gebruikt is . . . (NRC, maandag);

— Wordt dit perverse juridische standpunt van de arbeiders aanvaard . . . (NRC, maandag);

— Deze opvatting van de journalisten-vakbond is een aperte aantasting van de persvrijheid. (NRC, dinsdag).

Ook t.a.v. de kwestie Glastra van Loon weer selectie. De Volkskrant noemt als enige de reeks adhesiebetuigingen voor Glastra van Loon en de eis van de Coornhert-liga tot een onderzoek naar de structuur van het ministerie van justitie. Alleen de NRC neemt de uitspraak van D66-fractievoorzitter Terlouw over, dat 'ontijdig naar buiten gebrachte politieke prestige-elementen' een grote rol hebben gespeeld, wat goed aansluit op het redactionele NRC-commentaar. De Telegraaf selecteert m.b.t. deze zaak ook een haar welgevallige mening en wijdt een artikel aan de opvattingen van VVD-fractieleider Wiegel over de zaak. Verder noemt de Telegraaf niet de uiteindelijk door Van Agt ingewilligde D66-eisen.

Nog een geval van selectie van reacties: bij de kwestie van de autokeuringen vermelden Volkskrant en NRC één pro-mening (Consumentenbond) en één anti-mening (Eigen Vervoerders Organisatie). De Telegraaf selecteert twee anti-meningen (Raad van State en 'het bedrijfsleven').

Tot zover de stellingnamen in de drie dagbladen. Ik meen dat er geen verschil is tussen de kranten wat betreft de mate waarin zij in nieuws- en informatie artikelen selectie plegen. Wel wat betreft de mate van stellingname in niet-redactionele becommentariërende artikelen. Dit gebeurt, is mijn indruk, in de Telegraaf méér en dan met name door kolumnisten als Jacques Fahrenfort, Willem Brandt, A. Pais en J. G. Heitink en door het citeren van 'deskundigen'. Waarin de Telegraaf ook lijkt af te wijken is dat bij bepaalde onderwerpen er één thema, boodschap is die steeds weer en in de verschillende vormen van stellingname (redactioneel, kolumns, nieuws- en informatieartikelen) terugkomt. Is het dat wat we bedoelen met een 'hetze'?

Conclusies

Aan de ene kant is een week te veel, zodat ik veel materiaal heb moeten laten liggen, aan de andere kant is een week te kort, zodat niet met zekerheid is te zeggen in hoeverre de resultaten van mijn analyse algemeen geldig zijn. Voor de onderzochte week komt echter toch wel voor elk van de drie kranten een beeld naar voren.

Wat betreft *de Telegraaf*: relatief veel aandacht aan het 'dagelijks leven' aan criminaliteit en aan beroemde personen, relatief weinig aandacht aan binnenlandse en buitenlandse politiek. Aan de grote aandacht voor criminaliteit kunnen de resultaten m.b.t. sensatiegerichtheid worden gekoppeld, sensatie-gerichtheid is er juist bij die vaak voorkomende artikelen over criminaliteit. Aan de geringe aandacht voor binnen- en buitenlandse politiek kunnen de resultaten m.b.t. stellingname gekoppeld worden, de grote mate van stellingname in de Telegraaf vindt juist plaats ten aanzien van die onderwerpen waarover relatief weinig nieuws en informatie wordt gegeven. De resultaten m.b.t. belangstellingssfeer en de koppen duiden erop dat de Telegraaf niet alleen is te typeren als een 'sensatiekrant' maar ook als een 'huiselijke, alledaagse krant'.

Wat betreft *de NRC*. Aan de in deel 1 besproken relatieve gerichtheid op het buitenland is niet zoveel toe te voegen. Hooguit dat de NRC meer dan ik gedacht had aandacht besteedt aan 'beroemde personen' en aan het 'dagelijks leven', en zich meer dan ik gedacht had, bedient van huiselijke taal en van stellingname in nieuws- en informatieartikelen. In veel opzichten is de NRC blijkbaar 'ook (maar) een mens'.

Als laatste *de Volkskrant*: een relatief grote nadruk op actuele maatschappelijke problemen, steun voor de linkervleugel van de linkse coalitie. En, om te eindigen met nog wat feitelijke gegevens, daarmee in overeenstemming hanteert de Volkskrant een conflict-model van de samenleving. 19 van de 34 Volkskrant-voorpaginakoppen (56 %) geven aan dat de maatschappij bestaat uit groepen met tegengestelde belangen die gewikkeld zijn in een machtsstrijd en niet alleen uit heren die verklaringen afleggen. In de NRC is dit percentage 25 % (12 van de 48 koppen), in de Telegraaf 20 % (9 van de 45 koppen).